

УДК 347:351.746.2(477)

Даниленко С.К.,

Старший викладач кафедри

Цивільно-правових дисциплін

Поняття, зміст детективних послуг та перспективи їх розвитку в Україні

Ключові слова: детектив, детективні послуги, детективна діяльність,

Анотація:В цій статті аналізуються питання становлення детективної діяльності та надання детективних послуг, також розглядається досвід здійснення приватної детективної діяльності в розвинутих країнах світу та обґрунтовується необхідність її легітимного визнання в Україні.

Аннотация:В этой статье анализируются вопросы становления детективной деятельности и предоставления детективных услуг, а также рассматривается опыт осуществления частной детективной деятельности в развитых странах мира и обосновывается необходимость ее легитимного признания в Украине.

Summary:This article is analyzing the questions of the detective work and the provision of detective services. Also reviewed experience of private detective work in the developed countries and the necessity of its legitimate recognition in Ukraine.

Аналіз досліджень і публікацій. Здійснення детективної діяльності та надання детективних послуг суб'єктами господарювання не отримали в Україні законодавчого закріплення, але стали предметом уваги науковців та фахівців в галузі надання правоохоронних послуг, хоча все ще рівень наукових досліджень сфери правового регулювання здійснення детективних та охоронних послуг

залишається недостатньо вивченим. Проте останнім часом з'являються публікації, присвячені історії появи детективних агентств, сутності детективних послуг, їх правовому забезпеченню в зарубіжних країнах. В той же час на розгляд Верховної Ради України представлено декілька змістовних законопроектів про легалізацію детективної діяльності в Україні, що є свідченням важливості запровадження детективної діяльності в нашій державі.

Постановка проблеми. В даний час йде процес становлення комплексного міжгалузевого правового інституту приватної детективної діяльності. Поява таких суб'єктів надання послуг як детективні бюро чи детективні агентства на пострадянському просторі була пов'язана передусім зі зміною форм власності та системи господарювання на початку 1990-х років минулого століття. Бурхливий розвиток бізнесу вимагав відповідного, дієвого та ефективного захисту. Практична діяльність правоохоронних органів в умовах реформ не могли забезпечити безпеку розвитку підприємництва. До цього додавалися як відсутність теоретичних розробок в літературі так і своєчасне оновлення норм вітчизняного законодавства. Розвиток бізнесу в даний період відчував певні складності, в тому числі, пов'язані з негативним впливом кримінальних структур. Це спонукало до адекватних заходів захисту підприємництва, і зрештою, призвело до появи приватних детективно-охоронних підприємств.

Приватна охорона перетворилася на неодмінний атрибут ринкової економіки, який свідчить, з одного боку, про втрату монополії держави в галузі правоохоронної діяльності, а з іншого - про формування принципово нової моделі правоохоронної діяльності, що будується на принципах рівності державних і недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності та їх взаємодії.

Дані обставини вимагають вивчення правового статусу суб'єктів, які надають подібні послуги, і передусім - розгляд самого поняття «детектив», «детективні послуги» та окреслення перспектив їх розвитку в нашій країні.

Метою статті є визначення поняття «детектив» та «детективні послуги» та розгляд основних шляхів їх правової регламентації в Україні.

Виклад основного матеріалу. В своїй класичній формі приватна детективно-охоронна діяльність за радянських часів в країні була відсутня, і, звісно, не було і прийнятого в навчальній та науковій літературі визначення, не кажучи вже про законодавче забезпечення детективних послуг. Слово «детектив» як правило вживалося щодо жанру художньої літератури та різновиду зарубіжного кіно, де було багато свідчень того, що професія приватного детектива поширена і користується повагою у всьому світі. Хоча і сьогодні в різних державних формуваннях її ігнорують чи забороняють, залежно від ступеня демократизації тієї чи іншої держави. Так, у диктатурах професія приватного детектива, як правило, заборонена або є допоміжною структурою поліції. Діяльність таких структур здійснюється людьми, що мають відношення і зв'язки з органами влади або офіційними службами (колишні поліцейські, колишні члени розвідувальних служб та ін.).

Аналізуючи сучасний стан надання детективних послуг в Україні, дослідниками зазначається, що де-юре приватної детективної діяльності в Україні не існує, в той час як де-факто ціла армія цілком професійних сищиків проводить усілякі розслідування на замовлення своїх клієнтів [1].

Сучасні українські енциклопедичні видання визначають детектива (англ. detective - сищик, від disclosure - розкриття) як агента таємного розшуку, сищика [2, с. 94]. В великому енциклопедичному юридичному словнику додається, що посада детектива існує у багатьох країнах Західної Європи та Америки, і в деяких з них детектив виконує також функції слідчого [3, с. 180]. Зміст вказаних визначень дає змогу зазначити, що детектив сприймається як особа, яка має відношення передусім до правоохоронної системи. В той же час, досліджуючи особливості здійснення детективної діяльності в інших країнах, фахівцями зазначається, що приватна детективна діяльність відрізняється від

правоохоронної діяльності, здійснюваної державними органами, за такими ознаками:

- а) приватна детективна діяльність здійснюється на договірній основі і розрахована на отримання прибутку;
- б) приватна детективна діяльність базується на договірних відносинах, де чітко визначені межі і час виникнення та припинення цих відносин;
- в) особи, які здійснюють приватну розшукову діяльність, не наділені повноваженнями посадових осіб правоохоронних органів і в разі порушення своїх обов'язків несуть відповідальність у іншому порядку, ніж посадові особи державних правоохоронних органів;
- г) приватна детективна діяльність носить в основному превентивний характер. Компетенція даних структур закінчується (переходить до державних правоохоронних органів) у разі скоєння злочинних дій стосовно клієнта [4, с. 16].

Щодо визначення «детективних послуг» в довідковій літературі визначення взагалі відсутні. Натомість науковці зазначають, що детективна діяльність є невід'ємною складовою цілісної системи сучасної розшукової діяльності в більшості країн світу [5, с. 77].

Єдиним виключенням поки що можна вважати формулювання російського законодавця, а саме ст. 1 Закону про детективну діяльність, де подібні дії визначаються як «діяльність з надання відплатних послуг на договірній основі» [6], чим, на думку Л. Б. Ситдикової, підкреслюється її правова природа "послуги", в той же час нечіткість і неповнота формулювань допускають її двояке тлумачення. Так, наприклад, в літературі зустрічаються думки про віднесення детективних послуг до інформаційних, враховуючи їх інформаційний зміст [7].

В нашій державі протягом немає законів, які б регламентували детективну діяльність. Однак послуги, що мають «детективні» ознаки, все ж таки

надаються окремими особами та організаціями. Якщо лише звернутися до розділів оголошень в Інтернеті, можна зустріти безліч пропозицій щодо надання таких послуг. За лічені дні детективні агентства обіцяють знайти зниклу людину, викрити якусь аферу, встановити факт шлюбної зради і навіть допомогти під час розслідування кримінальних справ.

О. Пунда, вивчаючи перспективи правового регулювання приватної, охоронної, розшукової та детективної діяльності виділяє найбільш розповсюджені напрями надання детективних послуг, до яких відносять послуги у сфері шлюбно-сімейних та цивільно-правових відносин [8, с. 152].

Однак з юридичної точки зору самі суб'єкти надання детективних послуг діють поза межами правового поля, оскільки їх діяльність у приватній сфері охорони та розшуку в Україні не врегульована на законодавчому рівні.

Перші спроби законодавчого врегулювання детективної діяльності можна віднести до початку ХХІ ст., коли народним депутатом Ю. Кармазіним було запропоновано проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» за № 5237 від 05 квітня 2000 р. Через чотири роки були розроблені проекти Закону України «Про приватну детективну діяльність» (автори - народні депутати В. Кафарський, О. Бандурка та В. Мойсик) № 5380 від 7 квітня 2004 р., проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» (автори - народні депутати Ю. Кармазін, В. Онопенко та М. Оніщук) № 5380-1 від 1 липня 2004 р. Одним з останніх є проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» № 2120 від 25 лютого 2008 р. (автор - народний депутат В. Мойсик) [9].

Наведені законопроекти свідчать про те, що народні депутати все ж приділяють увагу тому, щоб певним чином легалізувати цей вид діяльності і ввести його у правові межі.

Коротко виділимо основні положення наведених законопроектів щодо визначення змісту детективної діяльності.

Проект Закону України «Про детективну діяльність» (№ 5380-1 від 01.07.2004 р.) визначає детективну діяльність як дозволена органами внутрішніх справ діяльність детективів чи детективних організацій з надання фізичним і юридичним особам, на договірній основі, послуг щодо захисту їхніх законних прав та інтересів. Закон визначав поняття детектива, детективної організації та асоціації працівників детективних організацій, їх прав як суб'єктів детективної діяльності. Слід підкреслити, що законопроект приписував, що детективи чи члени детективних організацій, не мають повноважень державних правоохоронних органів і не займаються функціями дізнання, слідства і правосуддя, віднесеними до виняткової компетенції органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду. В той же час зазначалося, що у разі потреби надання детективами послуг, поєднаних з небезпекою для їхнього життя і здоров'я, їм дозволяється використання вогнепальної зброї та спеціальних засобів, види, порядок придбання, облік, збереження і носіння яких встановлюються Кабінетом Міністрів України. 12 січня 2005 року постановою Верховної Ради України було прийнято за основу законопроект № 2323-IV. В законопроекті зокрема визначалося, що детектив - громадянин України, що одержав у встановленому законом порядку ліцензію на приватну розшукову діяльність. Визначення детективних послуг відсутнє, однак міститься перелік послуг.

Детективна організація, визначалася як організація, яка має ліцензію на право здійснення детективної діяльності на території України і займається виключно наданням, на договірній основі, детективних послуг.

Законопроектом передбачалося, що детективна діяльність в Україні здійснюється приватними детективами та детективними організаціями, що має підтверджуватися ліцензією на здійснення детективної діяльності.

Передбачається, що детективи, члени детективних організацій не мають права поєднувати свою роботу з державною службою. Як і у всіх інших

законопроектах, міститься положення про те, що працівникам державних правоохоронних органів забороняється займатися за сумісництвом діяльністю в детективних організаціях.

Проблемними питаннями здійснення детективної діяльності є питання співпраці та взаємодії таких структур з правоохоронними органами. Слід зазначити, що в даному законопроекті передбачалися доволі прогресивні умови взаємодії суб'єктів детективної діяльності з правоохоронними органами.

З одного боку, суб'єкти детективної діяльності мають надавати всебічну допомогу державним правоохоронним органам у попередженні, припиненні і розкритті злочинів відповідно до винного законодавства й укладених договорів, а правоохоронні органи України могли б організовувати на безоплатній і платній основі інформаційне й інше сприяння детективам і детективним організаціям, з визначенням переліку санкціонованої для видачі інформації, порядку її надання і відповідальності за її несанкціоноване використання

Суб'єкт детективної діяльності, як передбачалося законопроектом, зобов'язаний укласти з кожним зі своїх клієнтів письмовий договір про надання послуг.

Визначені в законопроекті в підстави припинення детективної діяльності. Детективна діяльність відповідно до законопроекту може бути припинена за такими підставами:

- за власною ініціативою суб'єкта детективної діяльності;
- у зв'язку із закінченням терміну дії ліцензії на заняття детективною діяльністю;
- у зв'язку із анулюванням ліцензії на заняття детективною діяльністю;
- через визнання суб'єкта детективної діяльності банкрутом;
- за рішенням суду про визнання приватного детектива недієздатним.

Висновки

В Україні сьогодні узаконені приватні нотаріуси, приватні адвокати, приватні юридичні контори, врешті - приватні охоронні фірми, які здійснюють охорону фізичних осіб, рухомого і нерухомого майна, і при цьому приватної детективної діяльності законодавчо досі не існує. В той же час за неофіційними даними, у всіх регіонах нашої країни працює кілька тисяч приватних детективів і приватних детективних агентств.

У цивілізованому світі приватну детективну діяльність використовують давно. Приватні детективні бюро є практично в усіх країнах Європи. Тому об'єктивно назріла необхідність легалізації такої діяльності в Україні.

Приватною детективною діяльністю можна назвати діяльність, яку здійснюють на договірній основі з метою отримання прибутку особи, які не наділені повноваженнями посадових осіб правоохоронних органів і в разі порушення своїх обов'язків несуть відповідальність у іншому порядку, ніж посадові особи державних правоохоронних органів.

Становлення в Україні приватної детективної діяльності є незворотним процесом. Свідченням цьому є розробка та подання на розгляд парламенту України декількох законопроектів про детективну діяльність з визначенням основних підстав її здійснення, переліку послуг, які мають надавати суб'єкти такої діяльності, контролю та відповідальності за її здійсненням.

Штучне і тривале стримування легалізації детективної діяльності завдає непоправної шкоди не тільки вже існуючим суб'єктам приватної детективної діяльності та охочим займатися таким видом підприємництва, а й інтересам громадян, які потребують подібних послуг, а також державним інтересам й іміджу України на міжнародній арені. Тому в Україні назріла необхідність якнайшвидшого прийняття Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність».

Літератури

1. Ковальський В. Приватний детектив // <http://www.imzak.org.ua/articles/article/id/2136>
2. Юридична енциклопедія: в 6-ти т. т.2 – К.: Укр. Енциклопедія, 1998.- 634 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред.. Ю. С. Шемшученко.- К: Юрид. Думка, 2007.- 992 с.
4. Солнишкова О.В. Співвідношення приватної охоронної та детективної та правоохоронної діяльності // Журнал российского права. -2001. - № 9. - С. 17-20.
5. Бондарчук Ю., Марущак А. Безпека бізнесу: організаційно – правові аспекти.- К.: Скіф, 2008.- 237 с.
6. Закон РФ от 11.03.1992 № 2487-1 (ред. от 13.07.2015) «О частной детективной и охранной деятельности в Российской Федерации» [Електронний ресурс] // Режим доступу [http:// www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_385/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_385/)
7. Ситдикова Л.Б. Інформаційний зміст детективних послуг: цивільно-правовий аспект [Електронний ресурс]. - Режим доступу [http// www.center-bereg.ru/m1678.html](http://www.center-bereg.ru/m1678.html)
8. Пунда О. Приватна охоронна та детективна діяльність (перспективи правового регулювання) // Вісник Львівського університету. - 2009. - № 48. - С.151-159.- Серія юридична.
9. Проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» № 2120 від 25 лютого 2008 р. (автор - народний депутат В. Мойсик) [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>